

O‘RTA OSIYO XONLIKLARIDA ELCHILIK XIZMAT

Ilmiy rahbar: t.f.d. (PhD) **D.Yangiboyeva**

Yakubova Nazira Nomozovna

TerDU, Tarix yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘rta Osiyo xonliklari orasidagi elchilik xizmati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Moskva, Hindiston, A.Jenkinson, S.V.Jukovskiy, Buxoro xonligi, Y.A.Sokolov, Xiva xonligi, Ivan IV,

G‘arbda kapitalistik munosabatlarning paydo bo‘lishi va rivojlanishi Yevropa davlatlarining Sharq davlatlariga yaqinlashuviga sabab bo‘ldi. Jumladan, ingliz savdo kompaniyasining vakili A.Jenkinsonning O‘rta Osiyoga yuborilishi (XVI asr) bu harakatning yaqqol isboti edi. A.Jenkinson sayohatining maqsad va vazifalari tarixchilar tomonidan bir qadar o‘rganilgan. Y.A.Sokolov, “Moskva kompaniya”sining asosiy maqsadlaridan kelib chiqqan holda, Hindistonga Rossiya Sharq bilan savdo aloqalari olib borgan yo‘llari orqali kirib borishi lozim edi, deb hisoblab, quyidagicha yozgan: “Inglizlarning Rossiya orqali Hindistonga kirib borish yo‘lini qidirib topish ishiga kompaniyaning eng faol vakillaridan biri Antoniy Jenkinson asos solgan”. Demak, A.Jenkinsonning O‘rta Osiyoga sayohat qilishidan asosiy maqsad xonliklar orqali Hindistonga boradigan eng yaqin va qulay yo‘lni topishdan iborat bo‘lgan. U O‘rta Osiyoda savdo ishlarini yo‘lga qo‘yish niqobi ostida Buxoroga borishga ruxsat olgan. A.Jenkinsonning maqsadi O‘rta Osiyo orqali Hindistonga boradigan eng yaqin va qulay yo‘lni topishdan iborat bo‘lgan. Rus olimi S.V.Jukovskiy: Jenkinsonning Buxoroga borishi haqidagi fikrlarini bayon qilib quyidagicha yozadi: “Aytish qiyin, nahotki Jenkinson chindan ham Ivan Grozniyni o‘z tomoniga og‘dirib olgan, va guyo Ivan Grozniy inglizlarga yoqish uchun uni O‘rta Osiyoga borishiga ruxsat bergan. Jenkinsondan balki podsho (Ioann Grozniy) foydalangandir va uni 1557 yilda Rossiyada erkin savdo qilishlari uchun ruxsat so‘rab kelgan Xiva va Buxoro elchilik missiyasiga javob tariqasida Buxoro va Xivaga elchi qilib yubormadimikan?”. Yuqoridagi fikrlarga tayanib, aytish mumkinki, Jenkinson Moskva Rusining Buxoroga yuborgan birinchi rasmiy elchisi edi. Jukovskiyning ikkinchi fikri xaqiqatga yaqin bo‘lsa kerak, ya‘ni podsho O‘rta

Osiyo bilan savdo-aloqalarini o'rnatish maqsadida ingliz savdogari Jenkinsonga rasmiy yorliq bergan. Jenkinsonning Rossiya nomidan O'rta Osiyoga jo'natilishi Rossiyaning O'rta Osiyo savdosida ma'lum bir manfaati bo'lgani tasdiqlaydi. 1558 yil 23 dekabrda Jenkinson Rossiya podshosi Ivan IV ning ishonch yorlig'i bilan Buxoroga keladi va u yerda savdoning holati bilan tanishadi. Jenkinson Moskvaga qaytayotganida u bilan birga Buxoro, Urganch, Balx elchilari xam birga kelishgan. Tarixchi P.P.Ivanov missiyani baholab, Rossiya bilan O'rta Osiyo o'rtasida savdoiqtisodiy munosabatlarni Jenkinson kashf etmagan, Jenkinson bilan Moskvaga kelgan savdo karvoni 1000 tuyadan iborat bo'lgani avvaldan Moskva - O'rta Osiyo savdo munosabatlari an'anaviy darajada bo'lganidan dalolatdir, - deb yozgan edi. Ma'lumki, XVI asrdan boshlab O'rta Osiyo xonliklarining Moskva bilan savdo aloqalari rasmiy tus ola boshlaydi. Bizni bu o'rinda Jenkinson tomonidan Buxoroning qo'shni Sharq davlatlari bilan aloqalari haqida bergan ma'lumotlari ahamiyatlidir. Jenkinson "Buxoroda savdogarlarning har yilgi yig'ilishi bo'lib, u yerga Hindiston, Eron, Balx, Rossiya va boshqa davlatlardan savdogarlar katta karvonlar bilan kelib yig'ilib turadi", - deb yozgan edi. Bu holat XVI asr o'rtalarida Buxoro qadimgidan xalqaro savdo markazlaridan biri bo'lib qolganligidan dalolat beradi. Jenkinson yana qo'shib qo'yadi, "go'yoki, bu savdogarlar shu darajada qashshoqki, ular kam tovarlar olib kelishiga qaramay bu tovarlarni hatto uch yillab sotadi, shuning uchun bu yerda foydali savdo qilish uchun hech qanday ishonch yo'q", - deb yozadi. Ba'zi tarixchilarning fikricha, Jenkinson Angliya manufakturalarida to'qilgan movut matolarni O'rta Osiyoda sota olmagan uchun ataylab Buxorodagi hind savdogarlarining faoliyati va rolini pasaytirgan.

Shunday qilib, Jenkinsonning ma'lumotlariga asoslanib aytish mumkinki, Buxoro bilan Hindiston o'rtasida barqaror savdo aloqalari o'rnatilgan bo'lib, mamlakatning (Hindiston) aksariyat dengiz savdosi yevropaliklar qo'liga o'tishi mahalliy savdogarlarga katta zarar keltirgan. Dengiz savdosidan mahrum bo'lgan hind savdogarlari o'z e'tiborlarini Afg'oniston va O'rta Osiyoga qaratgan. Jenkinson Buxoro bozorlaridagi hind savdogarlarining faoliyati xaqida, "ular Buxoroga na oltin, na kumush, na qimmatbaxo toshlar, na ziravorlar keltiradi. Men Hindistondagi bu tovarlar ishlab chiqariladigan eksport tovarlar portugallar qo'l ostida bo'lganligi uchun, bu tovarlar bilan savdo okean orqali olib borilishini aniqladim", deb yozadi. Jenkinsonning Buxoroga hindlar na oltin, na kumush, na qimmatbaxo toshlar, na

ziravorlar keltiradi, degan fikri haqiqatdan yiroq. Vaholanki, ziravorlar Hindistondan Buxoroga keltiriladigan asosiy eksport tovarlaridan hisoblangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Javlonbek Rayimnazarovich Begaliyev. (2020). Xiva xonligi tarixshunosligi. Science and Education. 1 (6), 153-160.
2. Abdurakhmanova, J. N. (2020). The policy of tolerance in Uzbekistan (in the case of Greeks). International Journal on Integrated Education, 2(5), 212.
3. Toshev, Solejon Ahmatjonovich. (2020). O‘zbekiston sovet mustamlakachilik davri tarixining Turkiyada o‘rganilishi. O‘tmishga nazar.2(2-maxsus son). 347-353.
4. G'afforov, Y., Nafasov, A., & Nafasova, Z. (2020). From the History of the Beginning of the “Great Game”. Journal of Critical Reviews, 7(11), 2798-2802.
5. Toshtemirova, S. (2020). Factors Affecting the Quality of Education and the Importance of the Education Cluster to Address Them. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8(4), 151-156.
6. Matchonov S. (2020). Adabiy ta’lim tizimini texnologiyalashtirish va badiiy-estetik tafakkur muammolari // Nauchnyy vestnik Tashkentskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. № 1 –S. 110-115.
7. Abduraxmanova, J. N., Toshtemirova, S.A. (2020). Innovatsion texnologiyalar va axborot madaniyatini shakllantirish pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri. Science and Education, 1(Issue 7), 436-442.
8. Matchonov S. (2020). Adabiyot darslarida Tahlil va talqin uyg‘unligi // Til va adabiyot ta’limi. 7-son. –B. 8-11.
9. Toshtemirova, S., Joldasov, I. (2019). Bilimdi adammershilikka baulu ideyasynyñ qajettigi // “Actual problems of society, education, science and technology: status and prospects of development” collection of scientific papers of the ii international scientificpractical conference. Aktube. P. 17-23.
10. Usarov Djabbar Eshkulovich, & Suyarov Kusharbay Tashbaevich. (2020). Developing Pupils’ Learning and Research Skills on the Basis of Physical Experiments. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(02), 1337-1346.
11. Nasirov Otabek., Usmanov Farhod, & Begaliyev Javlonbek. (2020). Order of Creation of Joint-Stock Companies in Turkestan in the Late XIX - Early

XX Centuries and Participation of Foreign Capital in It. International Journal of Psychological Rehabilitation, 24(07), 8034-8042.

12. Shukurullo Mardonov. Art Pedagogical and art therapeutic technologies in the art classes. International Journal of Research in Economics and Sosial Sciences, 10 (Issue 6), 26-36.

13. Toshtemirova C. (2019). O‘zbekistonda kollektivlashtirish va uning oqibatlarini o‘rganishga doir mulohazalar. Tafakkur ziyosi № 3 –B. 78-80.

14. Jabbor Usarov. (2019). Using Teaching Methods for Development Student Competencies. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 15(1), 272-274.

15. Toshev, Solejon Ahmatjonovich. (2020). Turkiyada Markaziy Osiyo tarixining o‘rganilishi. Science and Education, 1(7), 625-631.

16. Toshev, Solejon Ahmatjonovich.(2020). O‘zbekiston sovet mustamlakachilik davri tarixining Turkiyada o‘rganilishi. O‘tmishga nazar.2(2-maxsus son). 347-353.

Research Science and
Innovation House